

EGYSÉGESÜLŐ POLGÁRI ELJÁRÁSJOG EURÓPÁBAN

TANULMÁNYKÖTET

SZERKESZTETTE:

WOPERA ZSUZSA
ÉS ASZTALOS ZSÓFIA

hvgorac

Lap- és Könyvkiadó Kft.

A határtalan egyezségkötés rögzös útjain Adalékok a peren kívüli konfliktusfeloldás eljárásjogi szabályozásához

Bevezetés: a perelkerülés útjain

A Polgári Perrendtartást módosító 2008. évi XXX. törvény 12. §-ának rendelkezése szerint 2009. január 1-jétől a jogi személy gazdálkodó szervezeteknek egymás közötti jogvitáikban a keresetlevél benyújtása előtt meg kell kísérelniük jogvitájuk peren kívüli elintézését. A novella arról hallgat, hogyan és milyen fórum előtt kell a jogvitát rendezni, továbbá abban sem igazít el, milyen jogi jellemzőkkel bír majd az egyeztetés eredményeként megszülető vitarendezési megállapodás. Mivel a feleknek nem kötelező a már működő döntőbírói-közvetítői szolgálathoz fordulás – jöllehet a törvény nem tiltja, mint ahogy eddig sem tiltotta –, feltehetően egy magánjogi megállapodás születik majd a vitarendezés eredményeként. A törvény indokolása sem ad választ problémánkra, ezért úgy tűnik, a jogalkotó valóban egy polgári-magánjogi egyezséggel záruló egyeztetésre gondolt.

2008 májusában az Európai Parlament és a Tanács a 2008/52/EK irányelvében¹ határozott kötelezettségeket rótt a tagállamokra a mediáció, azaz a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés intézményes és szervezett kiépítésére. Közvetítésen az irányelv a „*viták takarékos és gyors, bíróságon kívüli rendezését*” érti, olyan, a „*felek igényei szerint kialakított eljárásokat*”, amelyek megállapodással végződnek. E megállapodásokat – így az irányelv – a felek „*nagyobb valószínűséggel tartják be önként*”, ezért vélhetőleg korrekt és fenntartható kapcsolatban maradnak vitájuk rendezése után is. Megjegyezzük, az irányelv szövege kísértetiesen hasonlít a magyar jogszabály indokolására, jöllehet a kissé formátlanná sikerült Pp. novella mellett az irányelv kifejezetten *szervezett* és különböző magatartási szabályokat működtető *közvetítői eljárást* ír elő.

A magyarországi törvénymódosítás és a közösségi jogi irányelv egy célt szolgálnak: kiépíteni végre a perelkerülés intézményes útjait, csökkenteni a drága és hosszadalmas bírói eljárásokat, demokratizálni a joghoz jutás különböző formáit. E törekvések nem újak és nem ma fogalmazódtak meg. Az irányelv 1999-ig, az Európai Tanács tamperei üléséig vezeti vissza a mediációs intézményrendszer kiépítésére tett kísérletek kezdetét. Nem ismeretlen az egyeztetés, illetve a per előtti érdekközvetítés hazai jogunkban sem, mivel a magyarországi jogi szabályozás történetében állandóan jelen voltak – a perrendtartásban vagy azon kívül elhelyezett rendelkezésekkel – a közvetítések, egyezségkötések és a megállapodásra kényszerítés normatívái. Magyarországon a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény a korábbiakhoz képest kiszélesítette, egyúttal intézményesítette a mediációt, így Magyarországon jelenleg nem a kezdeti lépések kialakításánál tartunk. Az Európai Unió tagállamai sem ma kezdték el a peren kívüli vitarendezések

* A szerző egyetemi docens a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának polgári eljárásjogi tanszékén.

¹ 2008. május 21-i irányelv a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól (HL L 136., 3. o.).

kialakítását. A németországi ZPO a közelmúltban (2004) vezette be a kötelező bírói egyezségkötés intézményét, 1995-ben Franciaországban, 1999-ben Angliában (és Walesben), 2004-ben Olaszországban, Ausztriában és Svájcban fogadtak el hasonló tartamú, a közvetítéses vitafeloldást kialakító jogszabályokat.²

A közvetítői, egyezségkötési ügyekben – Európa-szerte – sokszínű, változatos elnevezésű és tartalmú határozatok születhetnek és születnek. A határon átnyúló ügyek sajátossága azonban, hogy a határozatok (megállapodások) gyakran egy másik tagállamban realizálódnak, ezért nem mindegy, a közösségi jog, avagy a tagállamokban a végrehajtást szabályozó jogszabályok támogatják, elősegítik vagy akadályozzák a jogvitát feloldó megállapodások érvényesülését, kikényszerítését. A sok tekintetben mintaadó és rendeleti formában megszületett szabályozás – a Tanács 44/2001/EK rendelete, az ún. joghatósági rendelet³ – azonban e téren *nem egyértelmű*, mivel az 58. cikk első mondata szerint „a bíróság által az eljárás során jóváhagyott egyezség, amely a végrehajtható abban a tagállamban, ahol megkötötték, a címzett tagállamban a közokiratra vonatkozó feltételekkel azonos feltételek szerint hajtható végre.” Ergo a magyar Pp. 148. § alapján jóváhagyott, és a magyar törvény szerint teljes körű ítéleti hatállyal rendelkező bírói egyezség nem osztható, és nem oszthatja az ítéletek sorsát akkor, ha az a közösségi rendelet hatálya alá tartozó ügyben született. Mi lesz akkor a mediációs eljárás során kötött megegyezéssel, avagy a felek egyeztetésének eredményeképpen létrejött megállapodással?

Tanulmányunk a bevezetőben felvetett kérdéseket járja körül. Bemutatja, a jogpolitikai törekvések – eredjenek azok közösségi vagy tagállami politikai szereplőtől – nem harmonizálnak teljesen a dogmatika lehetőségeivel, illetőleg a sokszínűre változott, törtenetileg számos megoldást, irányzatot és elképzelést felvonultató mediáció korántsem jár együtt a jogbiztonság követelményét követni akaró jogi megoldásokkal. Elemezni fogjuk azt a helyzetet, amit a mediációs eljárások a perfüggőség intézményének kikapcsolására törekednek, utat nyitva ezzel az – éppen elkerülni kívánt – párhuzamos eljárásoknak. Szándékaink szerint bemutatjuk a magyar szabályozás példáján keresztül a közösségi jog és a tagállami-nemzeti jog ütközőzónáját, ahol jelentős feszültségek mutathatóak ki az Európai Közösség egységes, azonos minőségű jogszolgáltatást célul kitűző rendszerével szemben.

² A magyar perjog számára évszázados eligazítást adó német ZPO (Zivilprozessordnung) legutóbbi reformjai után pl. a bíróságnak kötelező a felek egyezségkötését – akár írásban is – létrehozni, s ebben – az ügyvédkényszer miatt – a felek jogi képviselőinek a bíróval együtt kell működniük (ZPO 278. §). A bírónak az egyezségkötés minden előnyéről felvilágosítást kell adnia, különösen arról, hogy a felek az egyezséggel mennyi időt, fáradságot és költséget takarítanak meg. Más eljárásjogi kultúrában hasonló kezdeményezések történtek, így az angol polgári eljárásjogot 1996-ban megreformáló törvény a feleknek a per tárgya felett gyakorolt hagyományos befolyását jelentősen beszűkítve a bíróságok kezébe adott fontos, az ügy elintézésére kiható érdemi hatásköröket. A *managerial judges*, avagy más – az USA-ból származó elnevezéssel a *case management* – hagyományos bírói permodellek komoly és intézményes alternatívájává vált. Vö: Hans-Joachim Musielak: Grundkurs ZPO. 9. Auflage. Verlag C. H. Beck, München, 2007., 181. o. A ZPO-reformokról lásd Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 139–147. o.; illetve J. A. Jolowicz: On Civil Procedure. Cambridge University Press, 2000.

³ A Tanács 44/2001/EK Rendelete (2000. december 22.) a polgári és a kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (HL L. 175., 17. o.). A továbbiakban: Rendelet.

1. Egyezségkötési eljárások és polgári perek: jogesetek és jogirodalmi nézetek

Az Európai Unió területén élénk figyelem kíséri a jogalkalmazás határon átnyúló esetjogát. Különösen megelégnél a kutatói és jogirodalmi érdeklődés akkor, ha az egyik tagállamban előírt kötelező mediációs eljárással párhuzamosan a másik tagállamban a felek egyike pert indít, vagy (netán) mindketten egyszerre veszik igénybe a mediátor segítségét.

Friederika Stumpe az IPRax 2008. évfolyamának első számában egy német–spanyol vonatkozású ügyről számolt be.⁴ A Mannheimi Munkaügyi Bíróságon indult eljárással párhuzamosan Barcelonában ugyanazon felek között kezdetét vette az egyeztető eljárás, lévén Spanyolországban kötelező a munkaügyi perek előtti (bíróági) egyeztetés (békéltetés). A mannheimi bíróság felfüggesztette az eljárást a 44/2001 rendelet 27. cikke alapján, és – röviddel a német bíróság után – ugyanezt tette a barcelonai munkaügyi bíróság. A német bíróság a felfüggesztő döntését azonban később hatályon kívül helyezte. Indokolása szerint a Rendelet 27. cikke „*bíróság előtt indult eljárásról beszél*”, a békéltető eljárás pedig még helyszínére tekintettel (bíróág előtt folyt Spanyolországban) *sem* bírósági eljárás, mivel a békéltetés *nem keresettel* indul. Mindezek alapján – állapította meg a német bíró – a 27. cikk nem alkalmazható, a békéltető eljárás nem keletkeztet perfüggőséget.

A spanyol munkaügyi bíróság (mint egyeztető, békéltető fórum) a német bíróság *eljárására* tekintettel – és egy kicsit (Stumpe szerint) aggályos érveléssel – függesztette fel a békéltető eljárást, és később sem rendelte el annak folytatását. Az eljáró bíró szerint (érvelése részben összecseng a német bíróság álláspontjával) a békéltető eljárás nem méríti ki Rendeletnek a keresetindítás alatt megfogalmazott tényállását, ezért békéltető eljárás esetében perről nem beszélhetünk. A békéltető eljárás, bár nélkülözhetetlen előfeltétele a perindításnak, de mégsem azonos magával a per megindításával. Mindebből következik, hogy nincs párhuzamos eljárás, így nem kerülhet sor az eljárás felfüggesztésére. Mivel azonban Németországban bíróság járt el, és a német bíróság már megindította eljárását, továbbá a békéltetés Spanyolországban szintén bíróság előtt zajlik, ezért megalapozott a Rendelet 27. cikkének alkalmazása, hiszen két bíróság párhuzamosan valóban nem járhat el ugyanazon ügyben.

Stumpe szerint mind a két bíróság a Rendelet *szó szerinti értelmezéséből* indult ki. A Rendelet szó szerinti értelmezése a bírói eljárások jogi fogalmainak összekeverése mellett oda vezetett, hogy a spanyol bíróság a német bíróság határozatát figyelembe véve voltaképpen a saját eljárási képességét (Zuständigkeit) kérdőjelezte meg, holott egy bíróság eljárási képességéről szóló döntést egy másik tagállam bírósági döntése nem befolyásolhat.

A helyzet megoldása során a bíróságok nem vették figyelembe az Európai Bíróság (a továbbiakban: EB vagy Bíróság) gyakorlatát. A Bíróság a *Gasser kontra MISAT* ügyben⁵ nemcsak azt tette világossá, hogy a Rendeletet a közösségi jogfogalmak alapján kell értelmezni (autonóm értelmezés), hanem azt is, miszerint a „kereset” intézményének fogalmát nem „technikai értelemben” kell kialakítani. A keresetet olyan felperesi nyilatkozatnak kell tekinteni, amely az érintett tagállamok eljárási jogából eredő „igényérvényesítés-

⁴ Friederike Stumpe: *Torpedo – Klagen im Gewand obligatorischer Schlichtungsverfahren – Zur Auslegung des Arts. 27. EuGVO. IPRax. 2008/ 1. sz., 22. o.*

⁵ C-116/02. sz. Erich Gasser GmbH contra MISAT Srl. ügyben 2003. december 9-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-14693. o.).

si kötöttséget teremti meg”.⁶ Ugyanezen értelmezés alapján a „bíróság” fogalmát sem szabad minden esetben szükségszerűen technikai értelemben használni, hanem bíróság alatt értendő minden olyan fórum, amelynek eljárása döntően megfelel egy jogilag korrektnak – a jogszabályok alapján zajló – eljárásnak.

Stumpe mindezek alapján úgy összegezte, hogy bár kétségtelenül nem felelnek meg egymásnak automatikusan a bíróság előtt keresetlevéllel induló eljárások és a békéltető fórumok előtt induló eljárások, mégis annak a bíróságnak, amely előtt keresetlevél beadásával indul az eljárás, fel kell függesztenie saját eljárását a Rendelet 27. cikke szerint mindazokban az esetekben, amikor párhuzamosan a másik tagállamban egy békéltető eljárás indul valamely más (vagy bírósági) békéltető (egyeztető) fórum előtt. Álláspontját a joggyakorlat alátámasztja. Amennyiben ugyanis a felek a békéltető eljárásban véglegesen megegyeznek, akkor a keresettel induló bírósági eljárásra nem kerül sor, így az elveszti létjogosultságát. De igaz ennek az ellenkezője is, a felek megegyezésének hiányában a bírósági eljárás zöld utat kap. Gyakorlatilag tehát a (kötelező) békéltetési eljárás és a bírósági peres eljárás jogi minőségüket tekintve azonos eljárások, mivel az egyik eljárás átvezet a másikba. Az egyeztetés és a peres eljárás a jogvita feloldási folyamatának különböző állomásait képviseli, ám mindkettőjük azonossága ugyanazon felek adott konfliktusának megoldása.

A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a Rendelet szűk értelmezése gyakorlati képtelenségekre vezethet. Amennyiben a bírói és a békéltetői eljárás összekapcsolása kizárt, a kereset beadása után egy másik tagállamban nem lenne esély sem az egyeztető eljárásra, hiszen e szabály alapján a keresetindítás után az egyeztető és békéltető eljárás jogilag tilos. Látnunk kell, a probléma sokkal mélyebb, mivel – utaltunk rá – a ZPO szerint a bírónak a polgári peres eljárásban az egyezségkötési kísérletre a törvény erejénél fogva sort kell kerítenie (amennyiben ennek törvényes előfeltételei fennállnak).⁷

Stumpe a jogeset függvényében ártértékeli a 27. cikk korábban közmegegyezéssel elfogadott értelmezését. Véleménye szerint a 27. cikk rendelkezéseinek jogpolitikai célja a párhuzamos eljárások, ezzel együtt az egymásnak ellentmondó döntések elkerülése. A jogalkotó a rendelet céljainak megfogalmazásával ki akarta zárni a rosszhiszeműen indított perek lehetőségét is, *ám nem akarta megakadályozni a békéltetésen nyugvó vitarendezési eljárásokat*. Az már a tagállami-nemzeti eljárásjogi rendszerek egymástól eltérő szabályozásának problémája, hogy a jogvita azonos tárgyi tényállásra⁸ milyen különböző eljárási rendet írnak elő. Ugyancsak a tagállamok belső jogrendjének szabályozási kérdése – ezért kívül esik a közösségi jog kompetenciáján –, hogy a vitafeloldási eljárásokat miképpen egyeztetik össze a többi tagállam eljárási rendszereivel. Közösségi szabályozási körbe tartozik azonban a párhuzamos eljárások megakadályozása, a felek jogvitájának rendezésére alkalmas különböző eljárási lehetőségek biztosítása (vitarendezési eljárások), az eljárások gazdaságosságának, a jogvédelmi igény érvényesülésének biztosítása. Mindennek következtében a közösségi szabályozással egyáltalán nem ellentétes, ha egy egyeztető (békéltető) eljárás egy másik tagállamban megindított bírósági eljárásra a 27. cikk szabályai alapján perfüggőséget vált ki.

Az ismertetett jogirodalmi álláspont kétségtelenül a 2008-as mediációs irányelv felé mutat. Meg kell azonban jegyeznünk, a bírósági eljárások regulatív rendszere minden tagállamban kidolgozottabb, mint az egyeztető eljárásoké, sőt a békéltető eljárásokban

⁶ A német szövegben: „Anhängigmachen eines Anspruch”.

⁷ Avagy a magyar perjog szerint, ahol a munkaügyi bíróság tárgyalása „a felek megegyezésére irányuló egyeztetéssel kezdődik” [Pp. 351. § (1) bek].

⁸ A német szövegben erre a *Sachverhalten* fogalmát használja a szerző.

még nyomokban sem lelhető fel az egyes tagállami-nemzeti eljárásjogokban a kézbesítésre, keresetindításra hozott, és szinte patikamérlegesen kimért szigorú szabályozás. Így például az a kérdés, mikor kell az eljárást megindítotttnak tekinteni, az európai perjogi kódexek alapján számos eljárásjogi kritérium szerint válaszolható meg, de egyeztető eljárások esetében hiába kutatnánk világos kritériumok után. Amennyiben azonban a békéltető eljárásokat a Rendelet hatálya alá tartózonak tartjuk, nyilván a közösségi norma, a Rendelet 30. cikke az irányadó⁹. Így az eljárást akkor kell megindítani, ha az eljárást megindító irat az egyeztető fórumhoz megérkezett. A rendelet azonban tekintettel van a különböző igazságügyi rendszerek kézbesítési szokásaira, ennek megfelelően dönt a bíróság megkeresésének (felhívásának) időpontjáról. Súlyos kétségek merülnek fel annak vonatkozásában, vajon ezek a kézbesítési szabályok a bíróságon kívüli eljárásokban alkalmazásra kerülnek-e. Hiányos és féloldalas tehát a Rendelet vonatkozó szabályának jogi környezete, s ebből nem csekély mértékű jogbizonytalanság eredhet.

A jogirodalmi álláspont mögött az elmúlt évek Európai Bírósági gyakorlata és annak jogirodalmi kommentára állnak. Az ítélkezési gyakorlat és az erre támaszkodó jogirodalom a perfüggőség kiváltásához nélkülözhetetlen eljárási azonosság kritériumát a jogvitában előterjesztett keresetek (kérelmek) lényegi elemeinek azonosságára vezette vissza.¹⁰ Az irányt mutató ítélet a Gubisch kontra Palumbo ügyben született, amikor a Bíróság kifejtette, miszerint az azonos igény fogalmát a keresetek azonos ténybeli alapja, az azonos jogszabályi hivatkozás, az azonos tárgyi és anyagi jog, valamint a keresetekkel elérni kívánt azonos célok merítik ki.¹¹ Kétségtelen, hogy e kritériumok alapján az egyeztető eljárás és a keresettel elindítható peres eljárás kezdő iratai jogilag *azonos kérelemnek* tekinthetők.

A dátumokból könnyen megállapítható, az EB értelmezése még a Rendelet kibocsátása előtt keletkezett. Nem minden kritika nélkül fogadta és értelmezte azonban a jogirodalom a Gubisch kontra Palumbo ügy ítéletét. Így *Stefan Tiefenthaler* Ausztria Luganói egyezményhez történt csatlakozásának értékelése kapcsán arról írt, az EB állásfoglalása *kikerülte* az azonos pertárgy kérdésének eldöntéséhez szükséges *anyagi jogi* problémákat, de eleget tett a különböző tagállami-nemzeti jogrendszerek eltérő intézményrendjéből fakadó kihívásoknak. Az autonóm értelmezés azonos szintre emelte ugyanis a francia „demandes ayant le même objet et la même cause” és a német „Gegenstand und Grundlage” fogalmakat.¹²

⁹ 30. cikk értelmében „A bíróság felhívottnak tekintendő:

(1) az eljárást megindító irat, illetve azzal egyenértékű irat bírósághoz történő benyújtásának időpontjában, feltéve, hogy a felperes ezt követően nem mulasztja el az alperes részére történő kézbesítés érdekében számára előírt intézkedések megtételét, vagy
(2) ha az iratot a bírósághoz történő benyújtást megelőzően kell kézbesíteni, abban az időpontban, amikor azt a kézbesítésre hatáskörrel rendelkező intézmény megkapja, feltéve, hogy a felperes ezt követően nem mulasztja el az iratnak a bírósághoz történő benyújtása érdekében a számára előírt intézkedések megtételét.”

¹⁰ A német jogirodalom ezt „Kernpunkttheorie” néven említi.

¹¹ A 144/86. sz. Gubisch Maschienenfabrik KG kontra Guilo Palumbo ügyben 1987. december 8-án hozott ítélet (EBHT 1987., 4861. o.). Az ítélet német jogirodalmi kritikáját ismerteti Dieter Leipold: Internationale Rechtshängigkeit, Streitsgegenstand und Rechtsschutzinteresse – Europäisches und Deutsches Zivilprozessrecht im Vergleich. In: Dieter Leipold, Wolfgang Lücke, Shozaburo Yoshino (szerk.): *Gedächtnisschrift für Peter Arens*. C.H.Beck'se Verlagsbuchadlung, München, 1993., 230. o.

¹² Stefan Tiefenthaler: Die Streitanhängigkeit nach Art 21 Lugano – Übereinkommen. Zeitschrift für Rechtsvergleichung. *Int. Privatrecht und Europarecht*. 38. Jahrgang 1997, 67. o. Ugyanerről a

A hosszabb időre visszatekintő ítélkezési gyakorlat tehát valóban előkészíthette a békeltető-egyeztető eljárások és bírósági perek azonosságán alapuló perfüggőségi gyakorlatot. Talán ez a gyakorlat lesz az, amelyre a sokszínű és egymással inkonzisztens egyeztetési eljárások (és határozataik) felfűzhetőek lesznek, illetőleg erre a joggyakorlatra építve meg lehetne oldani az egyeztető eljárásokban született határozatok közösségi jogi joghatását.

A gondok és problémák azonban nem az egyeztető fórumok elé kerülő ügyek és a bíróságok által tárgyalta perek tárgyi azonosságának, különbségének kérdéskörében válnak akuttá és megoldhatatlanná. A legnagyobb akadályt a fórumok igazságszolgáltatási státusának eltérő jellege okozza. Az európai (közösségi) eljárásjogban fel sem vetődik a Rendelet 27. cikkének alkalmazási körében, hogy egy bíróságon kívüli fórum szóba jöhetne. Jan Kropholler kommentárjában egyértelműen a bírói fórumok előtt emelt keresetről esik szó, a Kommentár mind a Rendelet jogvédelmi céljait, mind a közösségi jog alapelveit (elsődlegesség elve) kizárólag a bírói fórumokhoz kapcsolva tekinti értelmezhetőnek.¹³ Ugyancsak ezen az állásponton van Heinrich Nagel és Peter Gottwald, akik a nemzetközi polgári eljárásjogról szerkesztett kommentárjukban fel sem tételezik, hogy a bíróságon kívül más eljárási szervezet (vagy szervezetek) eljárása felmerülhetne.¹⁴ Említettük, az igazi problémát a Rendeletnek a határozatok végrehajtásáról szóló előírásai jelentik, melyek még a bíróság előtt megszületett egyezségeknek sem adják meg az ítéleti státust. Nyilvánvaló az ítélet elsőbbségi (ha nem felsőbb-) rendűségét a Rendelet azon „szó szerinti” értelmezése betonozza be, amelyet Stumpe éppen elhagyni akar.

A magyar kommentárirodalom szintén elképzelhetetlennek tartja, hogy a bíróságon kívüli más fórumok párhuzamos eljárásai kiválthatják a 27. cikkben szabályozott perfüggőséget. Kengyel Miklós és Harsági Viktória könyvükben bírósági eljárásról beszélnek azzal, hogy – kiterjesztő értelmezésként – az igazságszolgáltatáson belül elképzelhető a bírósági tisztségviselő, vagy más bírósági szerv eljárása.¹⁵ Az a probléma azonban nem merül fel – igaz messze vezetne – vajon a bírósági szerv előtt elindult egyeztető eljárás e körbe tartozik-e? Wopera Suzsa és munkatársai által írt Kommentár sem tér ki a bíróságon kívüli eljárások kérdésére.¹⁶ Mindenesetre a dialógust érdemes lenne folytatni, mivel a magyar szöveg a Rendelet alkalmazhatóságát a „bíróság jellegére tekintet nélkül” fordítással határozza meg. E megfogalmazás pedig a szűken vett bíróságoknál tágabb intézményrendszerre utal.¹⁷

problémáról lásd: Kengyel Miklós–Harsági Viktória: Európai Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006., 328. o.

¹³ Kropholler, Jan: Europaisches Zivilprozessrecht. Kommentar zu EuGVO, Lugano Überienkommen und Europaischem Vollstreckungstitel. Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, Frankfurt am Main, 2005., 346. o.

¹⁴ Nagel, Heinrich–Gottwald, Peter: Internationales Zivilprozessrecht. OVS Verlag, Dr. Otto Schmidt, Köln, 2007., 306. o.

¹⁵ Kengyel Miklós–Harsági Viktória: Magyar Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006., 67–68. o.

¹⁶ Wopera Suzsa (szerk.) Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unióban. Complex. Wolters Kluwer csoport. Budapest 2005. Úgyez mondható el a német nyelvterület egyik legnagyobb hatású kommentárjáról. Thomas Rauscher (szerk.): Europaisches Zivilprozessrecht. Seiller, European Law Publisher, 2006.

¹⁷ Vö. Európai polgári eljárásjog. Szerkesztette: Osztoivits András. HVG-ORAC, Budapest, 2004., 50. o.

2. A magyarországi helyzetkép áttekintése

A magyar perjogi irodalom és szakmai közvélemény a XX. század elejétől fogva keresi az alternatív, a polgári pereskedést elkerülő intézményrendszer kiépítésének lehetőségét. *Sárffy Andor* 1930-ban megjelent munkájának címe például „*A peráradat csökkentése a peren kívüli eljárás fejlesztése útján*”.¹⁸ A cím világossá teszi Sárffy törekvését: a perek számát a (mai szóval) nem-peres eljárások kiépítésével csökkenteni, ezzel megőrizni a társadalom és az alattvalók békéjét.¹⁹

Az 1911. évi I. tc. külön rendezte a községi bíraskodást, a békebíró eljárását, a választott bíraskodást. A törvény ezzel jelezte, a rendes bírói fórumok mellett jogilag legitim útnak tekinti az alternatív bíraskodás szervezetét. Az 1911. évi I. tc. szemléletmódjának eredményeképpen az 1952. évi III. törvény (Pp.) előkészítésének 1951. őszi anyagában még találunk a Békebíróságok rendszerére vonatkozó javaslatokat, természetesen a Békebíróságokat a szocialista bíraskodás integráns részeként képzelte el a törvény-előkészítő. A végleges Pp. már mellőzte az alternatív jogvita fórumait, a választott bíraskodás pedig e korban szóba sem jöhetett.²⁰ 1957 után a jogpolitika évtizedekig kísérletezett az ún. társadalmi bíróságok kiépítésével, ám e fórumok működésképtelennek bizonyultak.²¹ Ugyanakkor a családjogi és házassági perek szabályai, a munkaügyi döntőbizottságok rendszere azt az illúziót keltette, esélye lehet egy bírósági pert kikerülő alternatív (egyezségkötéssel záruló) közvetítői rendszernek.

A jogállami fordulat – az alkotmányos követelményekre építve – a polgári bíraskodást eleve a jogállami keretek között működő hivatásos bírói fórumrendszerhez kötötte. Tette ezt abban az időben, amikor Európában és a tengerentúlon már megfogalmazódtak az igények egy más típusú konfliktusfeloldás iránt.²²

A magyarországi fejlődés a XX. sz. kilencvenes éveinek közepére több jelentős, a konfliktusok feloldásában lényeges szerepet játszó intézmény teremtett meg. 1996-tól működik az Országos Érdekegyeztető Tanács mellett a Munkaügyi Közvetítő és Döntőbírói Szolgálat, amely a kollektív munkaügyi jogviták esetében nyújt mediációs – közvetítői – szolgáltatást.²³ A közbeszerzések területén a közbeszerzési törvény állította fel a Közbeszerzési Döntőbizottságokat, és hasonló intézmények működnek a fogyasztóvédelem területén.

¹⁸ Dr. Sárffy Andor: *A peráradat csökkentése a peren kívüli eljárás fejlesztése útján*. Magyar Jogászegylet Könyvtára, Budapest, 1930.

¹⁹ „...a per megzavarja az alattvalók közti békét, amelynek fenntartása egyik legfőbb célja az államhatalomnak.” Uo. Bevezetés

²⁰ Részletesen: Gyekiczky Tamás: *Helyzetjelentés. Levéltári iratok polgári eljárásjogunk történetéből. I. 1951–1958*. Gondolat – Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Karának Kiadványai V., Budapest, 2006.

²¹ Fleck Zoltán: *Jogszolgáltató mechanizmusok az államszocializmusban. Totalitarizmus elméletek és a magyarországi szocializmus*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001.

²² A reformok két síkon jelentek meg. Egyfelől a polgári bíróságok eljárását és az eljárásokat szabályozó joganyagot reformálták meg, másfelől a polgári bíróságok mellett életre hívtak különböző vitarendezési fórumokat. A polgári bíróságok megreformált eljárása két irányba mutatott: a nagyobb, és a bírói felelősséget növelő szakszerűség, valamint a bíróságok peren kívüli vitarendezési hatáskörének bővítése irányába. A változásokat generálta az igazságszolgáltatási rendszerek demokratizálódási folyamata, a jogszolgáltatás mindenki számára történő biztosítása, a „joghoz jutás” (*access to Justice*) emberi jogi, és alkotmányos alapjoggá emelése.

²³ A szolgálat eljárási szabályzata, amelyet az OÉT 2007. január 26-án hagyott jóvá, a Magyar Közlöny 2007/30. számában jelent meg.

A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény célja kifejezetten *a polgári jogviták bíróságon kívüli rendezésének elősegítése*. A törvény a természetes és más személyek személyi és vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült polgári jogviták rendezésének intézményes eszközeit kívánta megteremteni. Nem terjedt ki hatálya a más törvényekben szabályozott békéltetői vagy közvetítői eljárásokra, és a törvény a perrendtartás számos különleges perében peresített jogvitában szintén kizárta a közvetítői eljárást. Ezért a származás megállapítása iránti perekben, a szülői felügyelettel és a gondnoksággal kapcsolatos eljárásokban, a közigazgatási perekben és a sajtó-helyreigazítási eljárásokban nincs helye mediációnak. Fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a mediáció igénybevétele *fakultatív*, és – jogszabályi változás után – 2009. január 1-jétől csak a mediáció tényéről kell nyilatkoznia a mediációs eljárás után pert indító félnek.²⁴ A mediáció a mediátor (közvetítő) előtt zajlik, célja valamely írásbeli megállapodás létrehozása. A törvény részletesen szabályozza, ki lehet mediátor, milyen feltételek alapján veszik nyilvántartásba, és hogyan ellenőrzik működését. A szabályozás egyik fontos szabálycsoportját a mediátor eljárására vonatkozó előírások alkotják.

A közvetítői eljárást a feleknek írásban kell kezdeményezniük, az országos jegyzékből közös megegyezéssel kell kiválasztaniuk az eljáró közvetítő személyét. Több közvetítő is eljárhat ügyekben, azonban ilyenkor a feleknek a több közvetítő költségét meg kell fizetnie.

A törvény külön eljárási rendet határoz meg a közvetítői tevékenységére. Külön szabályozza a meghallgatást, a személyes jelenlét eseteit, formáit, a szakértő részvételét, a megállapodás létrehozását. A jogszabály 36. § (1) bek. szerint *a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás nem érinti a feleknek azt a jogát, hogy a vitás ügyekben igényüket bírósági vagy választott bírósági eljárás keretében érvényesítsék*. A törvény idézett rendelkezése ezzel éppen a mediációt, és a közvetítői eljárással elérni kívánt célokat semmisítette meg.²⁵

A hatályos jogrend intézményeit rendszerezve – felsorolásszerűen – az alábbi közvetítői / egyezségkötési intézményekről és típusokról beszélhetünk.

I. *Egyezségkötés, megállapodás az igazságszolgáltatáson belül:*

a) Egyszerűsített vitarendezési eljárások. Elsősorban a Pp. 127. § alapján, így az azonnali egyezségkötés, vagy az egyezségkötésre idézés intézménye.

b) Per alatti egyezségkötés a Pp. 148. § alapján.

c) Egyező akaratnyilvánításon alapuló házassági bontóperek egyezségkötése.

d) A munkaügyi jogvitákban (Pp. 355. §) létrejött egyezségkötés.

e) A felek rendelkezési jogából fakadó per alatti „kvázi egyezség”, amikor a felek előzetesen lemondanak fellebbezési jogukról.

f) A fizetési meghagyásos eljárásban, amennyiben a kötelezett nem terjeszt elő ellentmondást.

²⁴ A Pp. 80. § (3) bek. értelmében, amennyiben a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás ellenére valamelyik fél bírósághoz fordul, a pert indító fél a per eredményétől (pernyertesség vagy pervesztesség) függetlenül kötelezhető a perben felmerült valamennyi költség viselésére. 2009. január 1-jétől ugyanígy kell eljárni a fogyasztóvédelem területén a békéltetési eljárásban megkötött és jóváhagyott egyezség esetében akkor, ha valamelyik fél – az egyezség ellenére – a bírósághoz fordul.

²⁵ Nincs sok adatunk arra a kérdésre vonatkozóan, hogy ma Magyarországon milyen ügyekben folyik közvetítői eljárás és mennyire sikeresek ezek. Német János 2004-re vonatkozóan kb. 721 eljárásról tudósít, s az intézmény sikerét inkább annak jövőjében, semmit számszerűsíthető ügyszámaiban látja. Német János: A polgári ügyekben folytatott mediáció (közvetítés) kezdeti időszaka Magyarországon. In: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XX. században. Harsági Viktória és Wopera Zsuzsa (szerk.): Tanulmánykötet Gáspárdy László emlékére. HVG-ORAC, Budapest, 2007., 269. o.

II. Egyezségkötés, megállapodás az igazságszolgáltatáson kívül:

g) Kifejezett, és célzott perelhárító eljárások: a közjegyző előtti egyezségkötések²⁶ vagy a mediációs megállapodások.

h) Konfliktusfeloldó eljárások: munkaügyi közvetítői és békéltetői eljárások, közbeszerzési döntőbizottságok eljárása, fogyasztóvédelmi megállapodások.

i) Polgári magánjogi egyezség.

III. Választottbíróági eljárások.

Az 1994. évi LXXI. törvény hatálya alá tartozó eljárások.

Hazai jogunkban tehát a megegyezés, egyezségkötés számos intézménye adott. Ugyancsak szabályozott és jogilag legitim ezen eljárások határozatainak, döntéseinek státusa. A szabályozottság ténye azonban nem jelenti azt, hogy az egyeztető eljárások „végeredménye” megnyugtató módon simulna be eljárásjogunk rendszerébe. Bővebb elemzésünk előtt csak arra az egy tényre utalunk, hogy az intézményesült mediációk nagy részében (a per alatti egyezségkötések értelemszerűen nem tartoznak e körbe) még sikeresség esetében sincs kizárva a perindítás lehetősége. Igaz, egy megkötött megállapodás (egyezség) után a megállapodást támadó fél a polgári perben meglehetősen nehéz helyzetbe kerül, azonban a peresítés lehetőségének fenntartása eleve megkérdőjelezi a perelkerülő eljárások intézményesíthetőségének értelmét. Hosszú út vezet tehát a végső sikerhez, a „rögös út” tényét azonban a jogirodalom – mentségére – már jó előre jelezte.²⁷

3. Megállapodások és az egyezségek jogi státusa

3.1. A peres egyezség modellje

Az egyezségi intézmények bemutatását Perrendtartásunk 148. §-ának elemzésével kell kezdenünk. Az idézett törvényhely első bekezdése szerint „*a bíróság a per bármely szakaszában megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy a vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék*”.²⁸

A rendelkezés fontos dogmatikai pilléreken, anyagi jogi és eljárásjogi alapelveken

²⁶ Gondot okozhat, hogy a közjegyzői egyezségkötéseket az igazságszolgáltatáson kívülre helyeztük, holott a közjegyző – az 1991. évi XLI. törvény 1. § (4) bekezdése értelmében – „a jogszabály által meghatározott hatáskörében az állam igazságszolgáltató tevékenysége részeként jogszolgáltató hatósági tevékenységet végez”. Álláspontunkat éppen e törvényi rendelkezés alapozza meg, mivel egy tág, a jogkereső közönség számára nyújtott szolgáltatás nem igazában tartozik az állami igazságszolgáltatás rendszeréhez. Kétségtelen, a közjegyző egyezséget jóváhagyó okirata közokiratnak minősül, és mint ilyen – a törvényi feltételek megléte esetén – végrehajtási záradékkal látható el (1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról. [Vht.] 21. §-a).

²⁷ Gáspárdy László: A polgári per alternatívái de lege ferenda. In: Polgári eljárásjog a XXI. sz.-ban. PTE ÁJK. Dialog Campus Kiadó, Pécs, 2002.

²⁸ A törvény január 1-jétől hatályos szövege a következő:

„148. § (1) A bíróság a per bármely szakaszában megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy a vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék.

(2) A bíróság – amennyiben annak sikerére esély mutatkozik, különösen, ha a felek bármelyike kéri – tájékoztatja a feleket a közvetítői eljárás lényegéről, igénybevételeének lehetőségéről, és ezzel összefüggésben a szünetelés szabályairól [137. § (1) bek. a) pont]. Ha a felek a közvetítői eljárás során egyezséget kötnek, azt a 137. § (3) bekezdésében meghatározott határidőn belül a bírósághoz jóváhagyás végett benyújthatják, ebben az esetben a bíróság az eljárást folytatja és a (3) bekezdés szerint jár el.

áll. Az egyezségkötésben a törvény a *feleknek* biztosítja a meghatározó szerepet, mivel az egyezség megkötése a perbe vitt anyagi jogukkal való rendelkezési jogukból következik. A törvényhely egyértelműsíti: az egyezséget a felek megegyezésének tartja. Németh János és Kiss Daisy által szerkesztett Pp. Kommentár szerint a bírósági egyezség egyik eleme a felek magánjogi, a jogvitát lezáró, egybehangzó akaratnyilvánításon alapuló szerződés-kötése.²⁹

A bírói szerep az előbbiekből fakadóan *segítő*, az egyezséget *előmozdító*, de semmi esetre sem kényszerítő magatartás. A bíróság a per bármely szakaszában megkísérelheti a jogvita egyezségi rendezését, azaz nemcsak az alapeljárás első- és másodfokú bírói fórumain, hanem a rendkívüli perorvoslati eljárásokban is, azzal a szűkítéssel, hogy az alapeljáráson kívül csak a rendkívüli perorvoslatokban előterjesztett *kérelmek keretei között* nyílik az egyezség megkötésére jogi lehetőség.

A peres eljárás során kötött egyezség a perben felmerült valamennyi kérdésre kiterjedhet, de nincs akadálya annak, hogy a felek csak bizonyos kérdésekben kössenek egyezséget. Ekkor a peres eljárás az egyezséggel nem érintett vitás kérdésekben tovább folyhat.³⁰

A felek magánjogi megállapodásának másik következménye a bírói ítélet mellőzésében történő megállapodás. A magyar történeti jogirodalomban általánosan elfogadott nézet szerint az egyezség kettős természetű intézmény, alapvetően magánjogi megállapodás, amely a magánjogon túlmutatva, közjogi konzekvenciákat eredményez. A hatályos Pp. 148. § (2) bekezdése szerint az egyezséget a bíróság – amennyiben megfelel a jogszabályoknak – végzéssel jóváhagyja, és az a törvényhely negyedik bekezdése szerint *bírói ítélettel azonos hatályú* határozatnak minősül. Így a hatályos szabályozás megtartotta az egyezségkötésnek a korábbi jogunkban kialakult kettős természetét.³¹

A peres egyezség alapja a feleket a perbe vitt anyagi joguk tekintetében megillető rendelkezési jog. Ugyanakkor a felek az egyezségkötésük során rendelkezési jogait az eljárási jogok irányába is gyakorolják. Az egyezségkötési kérelem előterjesztése ugyanis egyúttal az ítélet meghozatala ellen irányuló, annak mellőzését kérő megállapodás. Mindebből következik, egyezséget csak az a fél köthet, aki a per tárgya felett rendelkezhet, és akinek perbeli cselekvőképessége nem csorbul.

(3) Ha az egyezség – ideértve a (2) bekezdésben meghatározott egyezséget is – megfelel a jogszabályoknak, a bíróság azt végzéssel jóváhagyja, ellenkező esetben pedig a jóváhagyást megtagadja, és az eljárást folytatja.

(4) A bíróság által jóváhagyott egyezségnek ugyanaz a hatálya, mint a bírói ítéletnek; a jóváhagyó végzés ellen beadott fellebbezésnek az egyezség végrehajtására nincs halasztó hatálya.”

²⁹ A jogirodalom ugyanakkor rávilágít arra, az így létrejött egyezség *eltér* a polgári jogi egyezségkötéstől, mivel a peres egyezség körébe beletartozik a felperes kereseti követelésének teljes elismerése, ezért létrejöttéhez nem szükséges a polgári jogi egyezség kölcsönös engedményeken alapuló kompromisszuma. Vö. Ptk. 240. § (3) *A szerződést egyezséggel is lehet módosítani. Egyezség esetén a felek a szerződésből eredő vitás vagy bizonytalan kérdéseket közös megegyezéssel úgy rendezik, hogy kölcsönösen engednek egymásnak.* Németh János–Kiss Daisy: A Polgári Perrendtartás Magyarázata. Második, átdolgozott kiadás. Complex, Budapest, 2007., 877.o.

³⁰ E kérdésben a dogmatikai szabályozás nem segít eligazodni. Ugyanis, ha az egyezség csak bizonyos vitatott kérdésekre terjed ki, az egyezségbe be nem vont kérdések tekintetében a per akár meg is szüntethető. Ennek egyik formája lehet a felperes keresettől való elállása, vagy a közös permegszüntetési kérelem előterjesztése.

³¹ Magyar Gy. szerint a peres egyezség olyan szerződés, amelyet a per tárgya fölött kötöttek. A pert az egyezség megszünteti ugyan, ám új magánjogi kötelmet teremt. A peregyezség a perjogban szabályozott egyezség. Magyar Gy. – Nizsalovszky Endre: Magyar Polgári Perjog. Budapest, 1939.

Az egyezség megkötése – a feleknek az anyagi és eljárási jogukkal való rendelkezésére alapítva – ítélet hatályú határozatot eredményez, olyan bírói parancsot, amely jogerős, végrehajtható, továbbá kiváltja a felek egyezségével rendezett kérdések újraperesítésének tilalmát (perfüggőségi hatás). A jogrend a bírói végzéssel jóváhagyott egyezség stabilitását kiemelten védi, így a Pp. 262. §-a a bírói egyezség elleni perújítást csak korlátozottan teszi lehetővé, a Pp. 271. § (1) bek. h) pontja pedig az egyezséget jóváhagyó végzés ellen kizárja a felülvizsgálatot.

A Pp. 148. §-a által szabályozott egyezséget a *bírói fórum előtt* lehet megkötni. A bírói gyakorlat szigorú értelmezése szerint perbeli egyezség csak a felek tárgyaláson elhangzott, egyező akaratnyilatkozata alapján jöhet létre. A bíróság azt az egyezséget, amelyet a felek a tárgyaláson kívül kötöttek, nem hagyhatja jóvá, amennyiben azt a felek okiratba foglalva nyújtják be. E szabály alól kivétel az új, 2009. január 1-jétől hatályos, ún. per alatti közvetítői egyezség lehetősége. Természetesen annak a gyakran alkalmazott megoldásnak sincs akadálya, amikor a felek – közvetítő nélkül kötött és okiratba foglalt – egyezségkötésüket a tárgyaláson megismétlik, jegyzőkönyveztetik, majd így kéri a bíróság jóváhagyását.

A bíróság kötelezettsége – az 1995. évi LX. törvény módosítása óta – az egyezségnek a jogi rendbe történő beilleszthetőségének (jogszabályoknak megfelelés) vizsgálata. Akkor hagyható jóvá az egyezség, amennyiben *az megfelel a jogszabályoknak*. A Kommentárium felhívja a figyelmet arra, hogy a vizsgálatot a bíróság *hivatalból* köteles lebonyolítani, a bíróság megtagadja a jóváhagyást, amennyiben az egyezség jogszabályokba ütközik. Kengyel Miklós szerint az egyezségnek csak a kogens jogszabályokba ütközése váltja ki a bírói jóváhagyás megtagadását, a felek – az egyezségkötés magánjogi természetéhez igazodva – ugyanis a diszpozitív szabályoktól egyező akaratnyilvánítással eltérhetnek.³²

A megtagadás esetköréről a jogirodalom meglehetősen széles lehetőségmezővel számol be. A Legfelsőbb Bíróság joggyakorlata szerint meg kell tagadni a jóváhagyást, ha az egyezséggel rendezni kívánt jogviszony semmis szerződésen alapul, avagy jogszabályok kijátszására irányul.³³ A bennünket különösen érdeklő esetekben azonban akkor is meg lehet tagadni az egyezség végrehajtását, ha az *végrehajthatatlan*.

A magyar jog szerint tehát – támaszkodva e bírói gyakorlatra – csak *végrehajtható egyezség* hagyható jóvá. Ehhez a Legfelsőbb Bíróság joggyakorlata alapján kétség nem fér. Az LB több ítéletében leszögezte, miszerint végrehajtható csak az egyezség, amely konkrét, számszerűsíthető kötelezettséget tartalmaz, avagy belőle a számszerű kötelezés levezethető.³⁴

A végrehajthatóság előfeltétele, hogy az egyezség világos és érthető rendelkezéseket tartalmazzon. Vita esetében az egyezségből ki kell derülni, mit tekintünk „*ítélt dolog-*

³² Kengyel Miklós: Magyar Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2005., 338. o.

³³ Legfelsőbb Bíróság P. törv. III.20.040/1982. (BH 1983. évi 1/25 sz.), illetőleg: Legfelsőbb Bíróság Gf. V. 31.201/1984. (BH 1986. évi 8/338. sz.)

³⁴ BH 1988/120., illetve BH 1992/178. „A bíróság által jóváhagyni kért egyezségnek (...) mindazokat az anyagi jogi elemeket tartalmaznia kell, amelyek nem teljesítés esetén az egyezségben vállalt kötelezettség kikényszeríthetőségét a bírósági végrehajtás szabályai szerint lehetővé teszi. Tévedett tehát a bíróság, amikor az egyezség jóváhagyása kérdésében anélkül határozott, hogy a felek az ingatlan értékesítésének határideje, valamint az értékesítés kikényszerítésének módja (pl. árverési értékesítés) tekintetében is megállapodtak volna. Az említett hiányosságok miatt egyik fél sincs abban a helyzetben, hogy nem teljesítés esetén az egyezség végrehajtását eredményesen kérje.”

nak.”³⁵ Másként fogalmazva, az újraperesítés tilalmának feltétlenül érvényesülése miatt az egyezséget jóváhagyó bírói végzésnek egyértelmű módon tisztázni kell – következik ez az egyezséget jóváhagyó végzés ítéleti hatályából – a fél, a tény és a jogazonosság körét. Az egyezséget jóváhagyó végzés a per „érdemi” befejezésének számít, ezért az egyezségkötés körébe bevont kérdésekben sem a per megszüntetésének, sem a már lezárt peres eljárás újbóli megnyitásának nincs helye.

Összefoglalóan tehát, a magyar Pp. 148. §-a alá eső egyezségkötés nemcsak dogmatikailag és perelméletileg kidolgozott, kifinomult rendelkezéseken nyugszik, hanem a felek rendelkezési jogát tiszteletben tartva a felek számára megnyugvást hozó, végrehajtható és a jogvita újraperesítését tilalmazó határozatot eredményez. A magyar jogi dogmatika nem zárja ki, hogy az egyezségek megkötésére a határon átnyúló ügyekben kerüljön sor. A Pp. 148. §-ának minden előírása érvényesül e határon átnyúló ügyekben is, hiszen eljárásjogilag nincs különbség (nem is lehet) belföldi és hazai ügycsoportok tárgyalása között. Mindettől függetlenül a megszületett egyezség – láttuk – a 44/2001 EK Rendelet 58. cikke szerint nem ítéletként, hanem közokiratként hajtható végre az Európai Unió tagállamaiban.

3.2. Egyezségkötési helyzetek a magyar Perrendtartásban

A Pp. 127. §-ában felkínált – Kengyel Miklós találó kifejezését használva³⁶ – „perelhárító egyezség” joghatása a törvény alapján azonos a 148. §-ba foglalt bírói egyezséggel. Ennek ellenére az egyezség létrejöttének perjogi környezete, illetve az a szituáció, amelyben az egyezséget a felek kezdeményezik, számos elemében eltér a peres eljárásban kötött és a bíróság által jóváhagyott egyezséget kiváltó (jogilag értelmezett) helyzettől.

A törvény két lehetőséget, két perbeli szituációt szabályoz. Az első az *egyezségi kísérletre idézés*, a másik a *szóbeli egyezségi kérelem azonnali elbírálása*.

Az egyezségi kísérletre idézés feltételeit perrendtartásunk pontosan meghatározza. Olyan – egyetértve Szabó Imre által szerkesztett Kommentárral – nem-peres eljárásról beszélhetünk, amelynek végeredménye egy bírói ítélettel azonos hatályú bírói határozat lesz.³⁷ Az eljárás két részből tevődik össze, az egyezségi kísérletre történő idézés iránti kérelem előterjesztéséből, majd magából az egyezségkötésből. A törvény külön hangsúlyozza, az egyezségkötésre történő idézés kibocsátását *keresetindítás előtt* lehet kérni, azaz nem pusztán a Pp. 128. §-a szerinti perindításnak, hanem magának a *keresetlelél előterjesztésének hiányában*. Természetesen az a fél, aki az eljárást kérelmével elindítja, nem mulaszthatja el a kérelem tartalmi elemeinek előadását – keresetének érdemi összefoglalását –, hiszen a kereset tisztázása számára létfontosságú, mivel az egyezségkötés megkülsülésakor ezt azonnal – jegyzőkönyvezhető állapotban – elő kell adnia [127. § (3) bek.]. Azt a kérdést, vajon mikor kell az összefoglaló előadást megtennie, a törvény nyitva hagyja, ám feltehető, hogy a bíróság az idézés kibocsátása előtt meg akar győződni az egyezségkötés tartalmi, tárgyi és jogi indokoltságáról.

Az egyezségkötésre idézést a perre *hatáskörrel és illetékességgel* rendelkező helyi bíróságnál lehet kérni. A törvényből egyértelmű, a kérelem elintézésének fórumának meg kell egyeznie a (majdani) peralapítás fórumával, annál is inkább, mert a bírói határozat legitimációja kizárólag ekképpen biztosítható. Viszont csak helyi bírósági hatáskör-

³⁵ BH 1992/478. „A bíróság által jóváhagyott egyezségnek ugyanaz a hatálya, mint a bírói ítéletnek, ezért az egyezségből egyértelműen ki kell tűnnie, hogy mit lehet ítélteni dolognak tekinteni.”

³⁶ Kengyel Miklós: Magyar Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2005., 33. o.

³⁷ Kapa Mátyás–Szabó Imre–Udvarý Sándor: A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata. II. Kötet. Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Budapest, 2006., 529. o.

be tartozó ügyekben lehet az idézés kibocsátását kérni, ami azt jelenti, az ügyek nagy (és jelentősebb része) ki van zárva a perelhárító egyezség megkötésének lehetőségéből. A Legfelsőbb Bíróság jogértelmezésében tovább ment, egy 2003-as eseti döntésében leszögezte, miszerint „*egyezségi kísérletre idézést csak helyi bíróság előtt lehet kérni, kizárólag abban az esetben, ha az ügy elbírálására illetékes helyi bíróságnak hatásköre van az – egyezségkötés hiányában perré alakuló – eljárás lefolytatására is.*”³⁸

A legfőbb bírói fórum a törvény logikáját kiterjesztette. Amennyiben az egyezség nem jön létre, és a felperes ragaszkodik a peres jogvita bírói lezárásához – a törvényhely 3. bekezdése értelmében –, perré alakul át az eljárás. E peres eljárást valóban csak az a bíróság folytathatja le, aki hatáskörrel és illetékességgel rendelkezik *az adott jogvitára*. A perré alakuló eljárás – szerintünk – egy másik jogi helyzet, mivel a feleket nem köti már a sikertelen egyezségi kísérlet, így a felperes a keresetét felemelheti, vagy – törvényi rendelkezés alapján – áttérhet másik illetékességi okra. Ekkor – amennyiben a perré alakuló eljárásra a bíróság hatásköre és illetékessége hiányzik –, a Pp. 129. §-a alapján áttételnek van helye, ezzel az eljárás alkotmányos rendje helyreállítható. Mindezeket a lehetőségeket az LB álláspontja nem veszi számításba, a bíróság perbeli legitimációjának kérdéskörében a perré alakuló eljárásból következtet „visszafele”.

Az egyezségi kísérletre idézés kibocsátását követi egy *tárgyalásszerű* eljárási helyzet. Így a kétoldalú *meghallgatásra* határnapot tűz ki a bíróság, ugyanakkor a felek megjelenésének, illetve mulasztásának jogkövetkezményei eltérnek a tárgyalás elmulasztásnak jogkövetkezményeitől. Amennyiben az idézést kérő fél nem jelenik meg (vagy az ellenfél kívánatára a keresetet nem adja elő) az okozott költségben kell őt marasztalni, amennyiben pedig az ellenfél nem jelenik meg, és perré alakul át az eljárás, akkor az eljárás költségét a megindítandó perhez kell hozzászámolni – azaz a pernyertesség és pervesztesség arányában (az általános költségviselési szabályok szerint) valamelyik félre (felekre) ráterhelni.

Érdekes módon a Pp. nem foglalkozik az egyezség létrejöttének szabályaival, egy utaló mondatral a 148. § alá rendeli az egyezség jóváhagyását. Azaz, amennyiben az egyezség megfelel a jogszabályoknak, azt a bíróság jóváhagyja. Ugyancsak a 148. §-ból analóg módon kell levezetnünk a bíróság vizsgálódási körét, és a felek ezzel kapcsolatos magatartási kötelezettségeit.

A törvény szűkszavúan foglalja össze a másik perelhárító egyezmény típusnak, a *szóbeli egyezségi kérelem azonnali elbírálásának* szabályait. A perrendtartás szövege szigorúan a szituációra szorítkozva fogja be a helyzetet: a felek idézés nélkül egyezségkötés céljából jelennek meg a bíróság előtt. Egyébként a teljes 127. § analóg alkalmazását rendeli, ami – elvileg – szinte parttalanra (kiterjeszthetővé) változtatja az egyezségkötés lehetőségeit. Mindenesetre az biztos, a közös megjelenés eredménye egy végrehajtható, ítélet hatályú bírói határozat lesz.

A rendelkezést az 1972. évi 26. tvr. iktatta be Perrendtartásunkba, s az indokolás szerint azért, mert „*előfordulhat, hogy a felek idézés nélkül megjelennek a bíróság előtt, és a közöttük létrejött egyezség jóváhagyását, vagy vitájuknak egyezséggel való rendezését kérik. Minthogy a gyakorlatban vitás volt, hogy a 127. § ilyen esetben alkalmazható-e, ezt a tervezet egyértelműen megállapítja.*” Mivel a 127. §-ba rendezett perindítás kizárja a közösen megjelent felek egyezségkötését, feltehető, az analóg alkalmazás szigorúan az egyezségi kísérletre történő idézés szabályaira vonatkozik. Ezzel a kiterjesztő alkalmazás lehetősége megszűnik, vagyis a *megyei bírósági hatáskörbe tartozó ügyekben nem*

³⁸ BH 2003/244.

lehet közös megjelenés útján sem egyezséget jóváhagyó végzés meghozatalát kezdeményezni.

A 127. §-ba foglalt egyezségkötési szituációk – főleg a közös megjelenés esetére vonatkozó szabályok – feltételezik a felek konszenzuális magatartását. E konszenzus mögött állhat egy magánjogi megállapodás – amit bírói fórum előtt a bírói határozatokat megillető jogi jellemzőkkel akarnak felszerelni –, avagy egy processzuális érdekkonszenzus, mivel a peres egyezség létrejöhet – amint láthattuk – a magánjogi kompromisszum nélkül is. Főleg az egyezségi kísérletre történő idézésre áll a processzuális érdekkonszenzus, hiszen az egyik fél a másik nélkül indítja meg az eljárást, így feltételezhető, hogy majd a tárgyalásszerű meghallgatáson kötik meg anyagi jogilag releváns egyezségüket.

Tisztázni kell azt a kérdést, vajon a határon átnyúló ügyekben lehet-e alkalmazni a Pp. 127. §-ának egyezségkötési rendelkezéseit. Véleményünk szerint, amennyiben a magyar bírói fórumok joghatósága megáll, és a közösségi jog nem rendeli kizárólagos bírói fórumnak a megyei bíróságot, nem lehet kizárni a *perelhárító egyezségkötés* lehetőségét. Ugyanakkor e rendelkezések alapján nem érdemes egyezséget kötni, hiszen az így született egyezségek közösségi végrehajtására a Brüsszel I. Rendelet 58. cikke vonatkozik.

Elmondhatjuk, eljárásjogunk a peres szituáción kívül, egy lényegében nem peres eljárás megnyitásával is felkínálja a jogi konfliktusokban érintettek számára a megegyezést, az egyezségkötés lehetőségét. Ezekben az eljárásokban olyan bíró jár el, aki – nem lévén peres eljárás – „nem felelős a vita eldöntéséért”, mivel nincs bíróság előtt zajló peres jogvita sem. A bíró azonban nem annyira mediátor, mint az állami autoritást képviselő eljárási szereplő, mivel jóváhagyó végzésével megnyitja az egyezségkötés előtt az ítéleti jogkövetkezményeket. Belföldi hatásában az így létrejött egyezség megfelel az ítéletnek, ám határozata a nemzetközi porondon fogyatékos jogi hatással rendelkezik. A magyar jog szerint megkötött azon megállapodások, egyezségek azonban, amelyek mögött nem áll bírói autoritás, már belföldi hatásaikban is eltérnek a bíróság által jóváhagyott egyezségektől.

3.3. Egyezségkötés fogyasztóvédelmi vitákban

A fogyasztóvédelem a határon átnyúló jogviták sajátos szereplője. Speciális és sajátos aspektusból közelít a fogyasztói jogvitákhoz a 2008/52/EK irányelv is.³⁹ Számos szerző ugyanakkor a fogyasztóvédelem speciális szabályait a nemzetközi magánjog, és a közösségi jog alapelveitől eltérőnek – ha azokkal nem ellentétesnek – tekinti, mivel szerintük a fogyasztóknak adott pozitív privilégiumok sértik az egyenlő elbánás elvét⁴⁰.

Magyarországon a fogyasztóvédelemre külön törvény vonatkozik, a (többször – legutóbb éppen 2008-ban – módosított) 1997. évi CLV. törvény. (Fgy.tv.) A jogszabály a fo-

³⁹ Az irányelv preambulájának 11. bekezdése kiveszi az irányelv hatálya alól a „fogyasztói panaszrendszereket”, tehát a határon átnyúló fogyasztóvédelmi vitákban az irányelven alapuló intézmények mellett egy önálló, Magyarországon az Fgy.tv.-re épülő vitarendezési fórum működik majd. E felfogást erősíti meg az irányelv preambulájának 18. bekezdése, amely szerint a „a fogyasztóvédelem területén a Bizottság ajánlást fogadott el, amely megállapítja azokat a minőségi minimumkritériumokat, amelyeket a fogyasztói jogviták közös megegyezésen alapuló rendezésében eljáró bíróságon kívüli testületeknek felhasználniuk kell.”

⁴⁰ Haimo Schack: Internationales Zivilverfahrensrecht. Verlag C. H. Beck, München, 2006., 102. o. Schack szerint a fogyasztóvédelem különös szabályai az „actor sequitur forum rei” elvébe ütköznek. Az Európai Bíróság gyakorlatát részletesen elemzi a Wopera Zsuzsa által szerkesztett Kommentár a 97–103. oldalon. Wopera Zsuzsa (szerk.): Polgári Eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában. Complex, Budapest, 2006.

gyasztóvédelem szerves részeként külön „Békéltető Testületet” állított fel, megteremtve ezzel a fogyasztó és a vállalkozások⁴¹ közötti konfliktusok rendezésének fórumrendszerét.

A békéltető testület eljárása kettős. Vagy a fogyasztó és a vállalkozó közötti egyezség létrehozására irányul, vagy a vitás ügy eldöntésére. Mindkét eljárás célja a fogyasztói jogok „gyors, hatékony, egyszerű és költségkímélő érvényesítésének” biztosítása.

A békéltető testület hatáskörébe tartozik a *„fogyasztó és a vállalkozás közötti, a termék minőségével, biztonságosságával, és a termékfelelősségi szabályok alkalmazásával, a szolgáltatás minőségével, továbbá a felek közötti szerződés megkötésével, és teljesítésével kapcsolatos vitás ügy (...) bírósági eljáráson kívüli rendezése: e célból egyezség létrehozásának megkísérlése, ennek eredménytelensége esetében pedig az ügyben döntés hozatala...”*

A Fgy.tv. alapos és részletes eljárási szabályokat tartalmaz a békéltetői testület illetékességére, a testület tagjaira (kiválasztás, összeférhetetlenség, kizáró okok) nézve. A békéltető testület eljárását a törvény igazi eljárási jogszabályként szabályozza. A békéltető eljárás elindításának feltétele, hogy a fogyasztó vitáját az érintett vállalkozással közvetlenül megkísérelje (Fgy.tv. 27. §). Csak ennek eredménytelensége után indulhat meg (a fogyasztó kérelmére) az eljárás.

A békéltető testület előtti kérelmet nemcsak az érintett fogyasztó, hanem – csatolt meghatalmazással – bármely természetes, vagy jogi személy, így a fogyasztói érdekek képviselőjére szerveződött szervezet is előterjesztheti. A kérelem előterjesztésének határidejére a Ptk. elévülési rendelkezéseit kell alkalmazni.

A kérelem tartalmi kellékeinek meghatározása után a Fgy.tv. – ötvözve a Pp. és a választott bírósági eljárás szabályait – a felek autonómiájának és egyenlőségének tiszteletben⁴² tartásával rendezi az eljárás számos kérdését, így a kölcsönös iratváltás és a meghallgatás rendjét.

Az eljárás első fázisa az egyezségi kísérlet. Ennek során a tanács elnöke egyezséget kísérel meg létrehozni a felek között. Amennyiben ez megfelel a jogszabályoknak, a *tanács azt határozatával jóváhagyja*. Amennyiben nem felel meg a jogszabályoknak, vagy nem jön létre egyezség, úgy az eljárás tovább folyik. Az eljárás folytatása esetében a testületi tanács határozattal zárja le a vitát, azaz eldönti azt. Az ügy befejezésére a törvény 90 napot biztosít, e határidő legfeljebb egyszer 30 nappal hosszabbítható meg.

A tanács – egyezség hiányában – kéttípusú határozatot hozhat. Vagy *ajánlással* él, amennyiben a vállalkozás az eljárás kezdetekor úgy nyilatkozott, hogy a tanács döntését kötelezsként nem fogadja el (vagy egyáltalán nem nyilatkozott), vagy *kötelezést* tartalmazó határozatot, amennyiben a panasz megalapozott, és a vállalkozás (külön eljárási rend szerint tett) alávetési nyilatkozatában a békéltető testület döntését magára nézve kötelezőnek ismerte el.

A határozatok joghatásának jogi szabályozásakor számos problémát kell megoldani. Így gondoskodni kell a határozatok érvényesítéséről (végrehajtás), vagy megtámadhatóságuk tartalmáról, módjáról és szabályairól. A Fgy.tv. tizenöt napos teljesítési határidőt biztosít a kötelezést tartalmazó határozatra [33. § (4) bek.], ami – nem teljesítés esetén – a Vht. 23/A § alapján végrehajtási záradékkal látható el.⁴³ Végrehajtási záradék kérhető a

⁴¹ A vállalkozás fogalma alá a Fgy.tv. szerint az tartozik, aki a fogyasztókat érintő vagy esetlegesen érinthető tevékenységet önálló foglalkozásával vagy gazdasági tevékenységével összefüggő célok érdekében végzi.

⁴² A törvény 30. § (2) bek. szerint *„az eljárás során a tanács köteles a feleket egyenlő elbánásban részesíteni.”*

⁴³ 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról (Vht.).

tanács által jóváhagyott egyezségekre is, feltehetőleg amennyiben az kötelezést tartalmaz [Fgy.tv. 36. § (3) bek.].

A tanács határozata ellen nincs helye fellebbezésnek, de a bíróságtól kérhető a határozat érvénytelenítése. E keresetindításra akkor van lehetőség, ha a tanács összetétele, vagy eljárása a fogyasztóvédelmi törvénybe ütközött, a békéltető testületnek nem volt hatásköre az eljárásra, így/vagy a kérelmet a Fgy.tv. alapján meghallgatás nélkül el kellett volna utasítani. A vállalkozás az ajánlást megtámadhatja akkor, amennyiben az nem felel meg a jogszabályoknak. Az érvénytelenítési per a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint nem közigazgatási per, mivel nem a közigazgatási eljárás szabályai szerint zajlott az alap-eljárás. Az LB szerint a határozat érdemi felülvizsgálata szintén kizárt.⁴⁴ A per alperese a békéltető testület, akit a peres eljárásban teljes perképesség illet meg.

Nem minősül azonban a határozat megtámadásának a fél azon döntése, hogy igényét bírósági eljárás keretében érvényesítse [Fgy.tv. 34. § (1) bek.]. Pontosan fogalmazva: a fél a rá nézve kedvező (részben kedvező) határozat meghozatalakor éppúgy a polgári bírósághoz fordulhat igényének érvényesítése miatt, mintha kedvezőtlen határozat született volna. Valljuk be, annak realitása, hogy kedvező határozat esetében bírósághoz forduljon csekély, mivel a békéltető testületi eljárásban született határozat eleve végrehajtható.⁴⁵ A vállalkozás a kötelezést tartalmazó határozat ellen⁴⁶ érvénytelenítési keresetet terjeszthet elő éppúgy, mint ahogy a bíróságtól kérheti az ajánlás hatályon kívül helyezését [Fgy.tv. 34. § (4) bek.].

Tanulmányunk gondolati rendszeréből következően fel kell tennünk azt a kérdést, vajon a fogyasztóvédelmi törvény békéltetésre vonatkozó rendelkezései alkalmazhatóak-e a határon átnyúló ügyekben. A kérdés eldöntéséhez nem elég csak a békéltető testület eljárási legitimációját vizsgálnunk, hanem a törvény hatályát kell szemügyre vennünk. A törvény egyértelmű, a jogszabály – ezzel együtt a békéltetési eljárás – kiterjed minden, a terméknek az Európai Gazdasági Térségben (EGT) letelepedett üzletszerű előállítójára, termelőjére, helyreállítójára vagy felújítójára. Kierjed továbbá arra, aki a terméken elhelyezett nevével, védjegyével vagy egyéb megkülönböztető jelzés alkalmazásával önmagát a termék gyártójaként tünteti fel; vagy a gyártónak az EGT-ben letelepedett meghatalmazott képviselőjére (ha maga a gyártó nem az EGT-ben letelepedett), ilyen képviselő hiányában az importálóra.

Mivel a békéltető testület illetékessége a fogyasztó lakóhelyéhez vagy tartózkodási helyéhez, fogyasztóvédelmi szervezet esetében a bejegyzett képviseleti székhelyhez igazodik, a békéltetési eljárás megindítható a fogyasztó magyarországi lakóhelye, székhelye, tartózkodási helye esetében minden, az EGT-be tartozó vállalkozás ellen.⁴⁷

⁴⁴ LB. EBH 2005.1284., illetve BH 2005. 411.

⁴⁵ A Fgy.tv. 36. § (3) bek. szerint: „Ha a vállalkozás a tanács kötelezést tartalmazó határozatát, vagy a határozattal jóváhagyott egyezséget a teljesítési időn belül nem hajtja végre, a fogyasztó kérheti a bíróságtól a tanács határozatának végrehajtási záradékkal történő ellátását.”

⁴⁶ A korábbi törvény nem határozta meg egyértelműen, vajon az ajánlás ellen igénybe vehető-e az érvénytelenítési per. A jogi norma szövegének interpretációja alapján az ajánlás ellen előterjeszthető kereseteket nem zárták ki. A 2008-as törvénymódosítás egyértelműen megengedi az ajánlás elleni érvénytelenítési per megindítását.

⁴⁷ A jogszabály indokolása és a kommentáriródalom alapján e megállapításunkat teljes mértékben igazoltnak látjuk. A Fgy.tv. 1997-től napjainkig tartó története nemcsak a közösségi irányelvek implementációjának fogható fel (így pl. a fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1986. december 22-i 87/102/EGK tanácsi irányelvnek), hanem több, a fogyasztóvédelem területén született rendelet végrehajtásának (így pl. a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműkö-

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, a fogyasztóvédelmi vitákban kialakult a perelkerülés hatékony útja, s ez az út a békéltető testület által jóváhagyott egyezségkötés, vagy a békéltető testület eljárásában meghozott döntésen keresztül állami kényszerrel végrehajtható határozathoz vezet. Az egyezség és a kötelező határozat elsődlegesen Magyarországon hajtható végre, de – bemutatjuk – a közösségi jog sem zárkózik el e határozatoknak egy másik tagállamban történő végrehajtása elől. Annak a fogyasztónak, aki egy másik tagállamban minden nehézség nélkül végrehajtható határozathoz szeretne hozzájutni, még mindig a 44/2001 rendelet alapján megindított polgári perben hozott ítéletet javasolhatjuk. A perindítás jogát a Fgy.tv nem korlátozza, mivel – láttuk – a törvény a bírósághoz fordulás lehetőségét kifejezetten fenntartja a fogyasztó számára.⁴⁸ Igaz, perindítás esetében a perindító fogyasztónak szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy az EK rendelet tárgyi és személyi hatálya, valamint az „autonóm módon értelmezett” jogfogalmak nem minden téren esnek egybe a magyar Fgy.tv. fogalom- és intézményrendszerével. Például amíg a magyar törvény hatálya „a vállalkozások azon tevékenységére terjed ki, amely a fogyasztókat érinti vagy érintheti”, addig az EK rendelet e körben egységes elnevezést nem alkotott, hanem a szolgáltató működési területével, illetőleg az általa létesített ügyeletek jellegével határozta meg a kereskedő-szolgáltató fogalmát, és mindenképpen megköveteli a fogyasztói szerződés megkötését (létezését).

4. Az egyezségek közösségi végrehajthatása és a felmerülő problémák

A 44/2001 rendelet előírásait idézve utaltunk arra, még a peres eljárásban született bírói végzéssel jóváhagyott egyezség is „csak” a közokiratra vonatkozó feltételek alapján hajtható végre a Rendelet 58. cikke alapján. A jogirodalom azonban a Rendelet 57. cikkének alkalmazásával lehetőséget lát a bírói egyezségek körén kívül kötött megállapodások végrehajtására akkor, ha az okirat kielégíti az alaki követelményeket, vagy közokiratként nyilvántartásba vették. Feltétel továbbá, hogy az okirat a származási tagállamban végrehajtható, és a másik tagállam területén azt végrehajthatónak nyilvánítsák a Rendeletben lefektetett eljárás alapján.

E kérdéskörben a szakirodalomban kifejezetten „zűrzavar” uralkodik. Egyfelől a jogirodalom nem egy képviselője már a „bíróság előtt kötött” egyezségek köréből is kizárja a mediációs megállapodásokat, illetve az ügyvéd közreműködésével kötött egyezségeket. *Ansgar Staudinger* szerint az ilyen egyezségek nem tartoznak az 57. cikk körébe, mivel nem közokiratba foglalták őket, így magánjogi szerződésnek minősülnek, nem pedig közhatalmi jegyeket viselő jogi aktusoknak.⁴⁹ A magyar fogyasztóvédelem rendszerében született – és előbb bemutatott – egyezségnek, ami a Fgy.tv szerint végrehajtható határozat, ha nem is ilyen, de hasonló problémákkal kell szembe néznie.⁵⁰

désről szóló, 2004. október 27-i 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletnek). Mindezek eredményeképpen a fogyasztóvédelmi jog eleve az Európai Unió közösségi joganyagába ágyazódik, abból ered és ahhoz kapcsolódik.

⁴⁸ A fogyasztóvédelmi ügyek joghatóságáról lásd: Kengyel Miklós–Harsági Viktória: *Európai Polgári Eljárásjog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006., 246–252. o.

⁴⁹ Ansgar Staudinger: *Öffentliche Urkunden und Prozessvergleiche*. In: Thomas Rauscher (szerk.): *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar*. 2. Auflage. 2006.

⁵⁰ A Vht. a békéltető tanács kötelezést tartalmazó határozatára engedi meg a végrehajtási záradék rávezetését. (Vht. 23/A. §) Mivel a Fgy.tv a békéltető tanács egyezséget jóváhagyó határozatára is kiterjeszti ezt [36. § (3) bek.], mind az egyezség, mind a kötelezést tartalmazó határozat

Amennyiben a békéltető testületi egyezség az alaki feltételeknek megfelel, az 57. cikk alapján a címzett tagállamban végrehajthatóvá nyilvánítása kérhető. A végrehajtást kérőnek azonban számolnia kell a végrehajthatóvá nyilvánító eljárás sajátosságaival.⁵¹ A Rendelet 57. cikke szerint a végrehajtás helye szerinti államban a 38. cikk szabályait kell alkalmazni, azaz a határozat végrehajthatóvá nyilvánítása csak a 43. és 44. cikkeiben foglalt jogorvoslat előterjesztésekor tagadható meg, vagy kizárólag akkor, *„ha az okirat végrehajtása a címzett tagállam közrendjével nyilvánvalóan ütközne”*. A bemutatott okiratnak meg kell felelnie a származási tagállamban a hitelesség megállapításához szükséges feltételeknek, így a magyar jog dönti el végső soron az okirat hitelességének kérdését.

A bíróság által jóváhagyott egyezség a Rendelet 58. cikke alapján a közokiratra vonatkozó feltételekkel azonos feltételekkel hajtható végre. A közokiratra vonatkozó feltételeket a fent bemutatott 57. cikk tartalmazza, tehát a bírói egyezségeket jóváhagyó – a Pp. 148. § alapján, vagy annak kiterjesztő alkalmazásával hozott – végzésekre is érvényes a 38. cikkbe foglalt eljárás. A végrehajtást megkönnyíti, hogy a Rendelet formanyomtatványán a származás helye szerinti bíróság „tanúsítványt” állít ki az egyezségről (V. melléklet).

Megállapításaink azokra az egyezségekre vonatkoznak, amelyek a 44/2001 rendelet hatálya alá tartoznak. Nyilvánvaló, hogy az írásunkban röviden bemutatott (és meglehetősen intézménygazdag) magyar jogi szabályok alapján kötött egyezségek majd mindegyik típusában kimutatható a közösségi relevancia. Meg kell jegyeznünk, a nem ítélet hatályú egyezségkötések semmilyen „perfűggőséget” nem eredményeznek, sőt a végrehajtás természetéből adódóan a végrehajtás elrendelése csak a végrehajtást elrendelő országban fejthet ki joghatást. Egy esetleges párhuzamos végrehajtás során a nemzeti-tagállami jogok megfelelő biztosítékot nyújtanak ahhoz, hogy az adós elkerülje a számára hátrányos párhuzamos eljárásokat.⁵² A jogi helyzet ugyanakkor ennél jóval összetettebb. A magyar fogyasztóvédelmi törvény nem zárja ki a fogyasztó perindítási jogát – láttuk – még sikeres egyezségkötés vagy számára előnyös határozat esetre sem. A perindítás – amennyiben a Rendelet hatálya alá eső ügyről van szó – perfűggőséget eredményez egy újabb perindítással szemben, de nem eredményez perfűggőséget a békéltető testület eljárásában meghozott határozat (jóváhagyott egyezség) ellenében indított perben. A módosított Fgytv. 28/A. § (4) bekezdése alapján ugyanakkor a békéltető testület elnöke a „*kérelmet – meghallgatás kitűzése nélkül – elutasítja, ha megállapítható, hogy a felek között ugyanabból a ténybeli alaphból származó ugyanazon jog iránt korábban más békéltető testület előtt eljárást indítottak, közvetítői eljárást indítottak, per van folyamatban, vagy annak tárgyában már jogerős ítéletet hoztak*”.

Úgy tűnik, az intézményes megoldások tovább színesítik a palettát, újabb szabályozási hézagokat teremtenek. A következőkben a 2008-as mediációs irányelv bemutatásával tisztázni szeretnénk azt a kérdést, egyszerűbb, átláthatóbb, vagy ellenkezőleg, még összetettebb és még bonyolultabb jogi helyzet alakul-e ki az irányelv tagállami inkorporálása után.

Magyarországon végrehajthatóvá nyilvánítható. Természetesen jogi analógia alapján szintén megoldható a helyzet, mivel a békéltető tanács határozattal hagyja jóvá az egyezséget, így a határozat fogalmába az egyezséget jóváhagyó határozat is beletartozik. Ami bennünket inkább érdekel, az az, hogy a 44/2001 Rendelet alapján az EU másik tagállamában mind az egyezséget jóváhagyó határozatra, mind a kötelező határozatra kezdeményezhető végrehajtás.

⁵¹ Úgy tűnik, megfelelő megoldásnak mégiscsak a perindítás és a 44/2001 rendelet alapján hozott bírói ítélet mutatkozik – akkor természetesen, ha a jogvita a Rendelet hatálya alá tartozik.

⁵² Magyarországon a Pp. alapján a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránti per jöhet elősorbba szóba (Pp. 360–370/A. §). Kengyel Miklós–Harsági Viktória: Európai Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 430. o.

5. A mediációs irányelv követelményei

Az irányelv preambuluma számos hivatkozással utal a közösségi jogalkotó „örök” törekvéseire: az egyezségkötések, peren kívüli vitarendezések intézményeinek kiépítésére. Nem tagadható, a röviden bemutatott magyar mediációs törvény a Bizottság 2002-ben kiadott zöld könyvének hatására született. Ugyanakkor az is igaz, hogy az Unió tagállamaiban a második évezred elején elhatározott eljárési reformok sem születtek volna meg a közösségi jogpolitika határozott törekvései nélkül.

A 2008-as irányelv új, a korábbi törekvésekből le nem vezethető előírásokat tartalmaz. Az irányelv elvárásait számba véve pontosan kirajzolható a kialakítandó intézményrendszer, felrajzolható a korábban kiépített és a jövőben létrehozandó intézmények közötti határmezsgye.

Először a negatív feltételeket vesszük számba, azaz azokat az eljárásokat, folyamatokat, helyzeteket és intézményeket, ahol nem alkalmazhatóak az irányelv elvárásai.

Nem alkalmazhatóak a polgári és kereskedelmi ügyeken kívül (a preambulum 10. bekezdése).⁵³

a) Nem alkalmazhatóak olyan jogokra és kötelezettségekre, amelyekkel a felek – releváns jogszabályok hiányában – nem rendelkeznek.

b) Nem alkalmazhatóak a szerződéskötést megelőző eljárásokban.

c) Nem alkalmazhatóak a bírósági jellegű eljárásokra, azaz az egyes bírósági békéltetési rendszerekre, a fogyasztói panaszrendszerek elintézési módjára, a választott bírósághozjárásra, a szakértői testületek és a vita rendezésére hivatalos ajánlást kiadó személyek vagy testületek eljárására.

d) Nem alkalmazhatóak a vita eldöntéséért felelős bírói eljárására.

e) Nem alkalmazhatóak a bírósági eljárás során kialakított egyezségi esetekre, vagy olyan eljárásokra, amikor a bírói eljárás során külső „segítő” vesz igénybe.

f) Nem sértheti az irányelv a közvetítés igénybevételét kötelezővé tevő, azt ösztönző vagy szankcionáló nemzeti jogrendszereket. Hozzáteesszük, az irányelv ugyanakkor kifejezetten nem zárja ki előírásainak alkalmazását a belföldi közvetítési eljárásokra.

g) Az irányelv nem érintheti a közvetítés eredményeképpen létrejött megállapodások végrehajtására irányuló tagállami szabályokat.

Összefoglalva: egy olyan új intézményrendszer kialakításáról van szó, amelyet nem a meglévő intézmények helyett, azokat kiváltva, esetleg megreformálva kell létrehozni. Az új mediációs rendszert önálló strukturális formában, a korábbiaktól eltérő működési móddal felszerelve kell kiépíteni. E követelmények a pozitív – előíró – szabályokból egyértelműen kiderülnek:

a) Az irányelv a határon átnyúló ügyek mediáció intézményének megteremtésére kötelezi a tagállamokat.

b) A közvetítés igénybevétele önkéntes, kezdeményezése a felek rendelkezési jogának körébe tartozik.

c) A közvetítés közvetítő részvételével zajlik.

⁵³ Megjegyezzük, nem egyértelmű e tilalom, mivel a preambulum 20. bekezdése nem zárja ki a házassági ügyekre vonatkozó joghatósági rendelet (2201/2003/EK rendelet) végrehajtási és elismerési szabályainak alkalmazhatóságát; a 21. bekezdés pedig kifejezetten „*családjogi közvetítésről*” szól.

d) Az irányelvet alkalmazni kell a bíróság által elrendelt közvetítésre, vagy akkor, ha a tagállami jog ír elő kötelező közvetítést.⁵⁴

e) Alkalmazandó annak a bírónak az eljárásában is, aki nem „felelős” az ügy eldöntéséért, de a nemzeti jog szerint közvetítői tevékenységet végezhet.

f) Az eljárást a felek maguk irányítják, megszakíthatják, belátásuk szerint újrakezdhetik.

g) A közvetítés eredményeképpen létrejött egyezség az Európai Unióban végrehajtható dokumentum.

h) A közvetítésnek „strukturált” eljárásnak kell lennie, azaz a processzuális szabályoknak alkalmazkodniuk kell a közvetítői eljárás belső – szerkezeti – logikájához.

Összegezve: az irányelv az intézményes közvetítés megteremtését határozta el, olyan eljárás felépítését, ahol a felek, a közvetítő pontos, jogilag szabályozott szerepet kapnak, amely hatékony (végrehajtható) eredményhez vezet.

Az irányelv a jogpolitikai célkitűzéseket konkrét jogdogmatikai szabályokká fordítja át. A szabályok között több előremutató értelmező rendelkezést találhatunk, így – tanulva a korábbiakból – az irányelv meghatározza a jogalkalmazás alapfogalmait (autonóm fogalomként), például a határon átnyúló vita fogalmát, avagy az elévülési idő kívánatos alakításának irányát.

Határon átnyúló vita „*az olyan vita, amelyekben legalább az egyik fél a másik féltől eltérő tagállamban rendelkezik állandó lakhellyel, vagy szokásos tartózkodási hellyel abban az időpontban, amikor a) a felek a vita felmerülését követően megállapodnak a közvetítő igénybevételéről; b) a közvetítést bíróság rendelik el, c) a közvetítés igénybevételeire vonatkozó kötelezettség keletkezik; vagy d) a feleket a bíró felhívja a közvetítés alkalmazására.*”

Ugyancsak határon átnyúló a jogvita, ha ezekben az időpontokban a felek a közvetítést követően az állandó lakóhelyüktől vagy tartózkodási helyüktől eltérő tagállamban bírósági vagy választott bírósági eljárást indítottak.

Kétségtelenül e definíció a határon átnyúló ügyek fogalmát egy új dimenzió, az idő dimenziója segítségével pontosítja. Szintén lényeges és fontos dogmatikai következményekhez vezet az elévülési idő tagállami újrashabályozásának kikényszerítése, valamint az egyezségi megállapodás végrehajthatóságának megteremtése.

Az elévülési idő problémája már eddig is jelentős feszültségeket váltott ki az európai jogtudományban. Különösen azok az országok vitatták a közösségi joggyakorlat számos ítéletét, ahol az elévülés megszakadásához nem volt elég a keresetindítás, hanem csak a kereset egyik típusa (a marasztalásra vagy követelésre irányuló) váltotta ki az elévülési idő megszakadását.⁵⁵ A közösségi joggyakorlat szerint viszont – a keresetek minőségüktől függetlenül – általában véve megszakítják az elévülést, így például a marasztalásra irányuló kereset helyett a másik tagállamban benyújtott negatív megállapítási kereset. Az irányelv most – véleményünk szerint – szakítani akarván a rossz hagyományokkal (és

⁵⁴ E rendelkezés kifejezetten elletétes az önkéntességgel, de az irányelv egyértelműen fogalmaz.

⁵⁵ A német jogban az elévülés a BGB 204. § (1) bek. 1. pontja szerint a teljesítésre vagy a megállapításra irányuló keresetindításkor szakad meg. A negatív megállapítási kereset nem vált ki ilyen joghatást. Ennek értékelését lásd: J. von Staudinger: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Berlin, Sellier – de Gryter, 2004., 606. o. és Baumbach Adolf – Lauterbach Wolfgang – Abers Jan – Hartman Peter: Zivilprozessordnung. 62. neuarbeitete Auflage. München, Verlag C. H. Beck, 2004. Az intézmény európai jogi értékelését lásd: McGuire Mary Rose: Verfahrensordination und Verjährungsunterbrechung im Europäischen Prozessrecht. Tübingen, Mohr – Siebeck, 2004.

vitákkal), egyértelművé teszi, miszerint „a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az elévülési időszakra vonatkozó szabályaik ne akadályozzák meg a feleket abban, hogy bírósághoz vagy választott bírósághoz forduljanak, ha a közvetítési kísérletük sikertelen” (a preambulum 24. bekezdése).

A végrehajthatóság az irányelvben szabályozni kívánt kérdéskör kardinális pontja. Amennyiben a közvetítés során született megállapodás nem hajtható végre, úgy az irányelv nyomán felépítendő intézmények nem tudják jogpolitikai céljait betölteni. Az irányelv ezért a végrehajtás kérdésében egyértelműen foglal állást: „egy adott tagállamban végrehajthatóvá nyilvánított, közvetítés eredményeképpen létrejött megállapodás tartalmát a vonatkozó közösségi vagy nemzeti jogszabályok alapján a többi tagállamban el kell ismerni és végrehajthatóvá kell nyilvánítani”.

Teknikailag az irányelv elképzelhetőnek tartja a joghatósági rendeletek szabályainak analóg alkalmazását, de nem zárja ki más eljárások kidolgozását sem. Említettük, a végrehajtás új előírásai nem érinthetik a tagállamokban kialakított egyezségi megállapodások és a közvetítői eljárásokban született határozatok végrehajtásának meglévő szabályait.

Az irányelvre épülő közvetítés során született megállapodás végrehajthatóvá nyilvánítását csak akkor lehet megtagadni, ha az „ellentétes a tagállam jogszabályaival... vagy ha a tagállam jogszabályai nem rendelkeznek az adott megállapodás tartalmának végrehajthatóságáról.” A 6. cikk 2. pontja szerint a végrehajthatóvá nyilvánítást bíróság vagy más erre illetékes hatóság végzi el.

A közvetítői megállapodás tehát közvetlenül végrehajtható, de nem jogerős határozat, mert nem is lehet az. Utalva a magyar Pp. szabályaira elmondhatjuk, a nemzetközi jogéletben léteznek viszont jogerős, ítélet hatályú bíróság által jóváhagyott egyezségek, amelyek az irányelvben megszabott közvetlen végrehajtási lehetőséggel nem rendelkeznek.

Az irányelv – jóllehet bíróságokat és bírósági közreműködőket sem zár ki – a mediációt a mediátor, a közvetítő feladatának tartja. Professzionista közvetítőkkal számol, ahogy ezek továbbképzését, szakmai fejlődését szintén szem előtt tartja. Ugyancsak szükségessé teszi a közvetítői infrastruktúra és kultúra megteremtését, amit teljes egészében az egyes tagállamokra bíz.

Összefoglalás, avagy egy lehetséges út körvonalai

Az irányelv esetében – lévén közösségi másodlagos jogforrás – a lehetőségek behatároltak, sőt mi több, adottak. Ugyancsak adottak a hazai jogalkotás intézményei, melyek több szálon maguk is a közösségi jog másodlagos joganyagához kapcsolódnak. Ez az oka annak, hogy a stratégiái megoldások keresésére csak egy nagyon szűk sáv marad szabadon. A lehetőségek kereséséhez nem árt a tapasztalatok összefoglalása, rendszerező leírása sem.

A) A közösségi irányelvben lefektetett intézményrendszer önálló, és – következve az irányelv előírásaiból – nem érinti, nem érintheti a meglévő tagállami (hazai) intézményrendszert. Bővül tehát a különböző peren kívüli egyeztetési és egyezségkötési lehetőségek eddig is sokszínűen tagolt, plurális rendszere.

B) Mivel az intézményi sokszínűség különböző megoldási módok felé tereli a jogvitafeloldásra a perindítás nélkül vállalkozó feleket, kialakul a megegyezések, egyez-

séget jóváhagyó határozatok egymással össze nem mérhető, egymással aszinkronban mozgó rendszere.

C) A nemzetközi és az európai térségben megjelenő jogi konfliktusok feloldása számára rendkívül sokszínű választék áll majd a felek rendelkezésére. Voltaképpen a felek – vagy a megegyezést kikényszerítő szervezet (bírság, hatóság) – döntik el, hova fordulnak, bár az irányelv nyomán kiépülő intézményrendszer a választási lehetőségeket beszűkíti.

D) A sokszínűséggel együtt jár, hogy a megállapodások, egyezségkötések, jóváhagyó határozatok jogi státusa sem szinkronizál egymással, jogi hatásuk, a kapcsolódó végrehajtási lehetőségek egymással össze nem mérhetővé válnak.

E) A klasszikus eljárásjogi intézmények és perjogi rendelkezések nagy része a kialakuló egyezségkötési mezőben érvénytelen, hatástalan és értelmezhetetlen lesz. Atipikus megoldások, új dogmatikai szabályok és intézményes struktúrák alakulnak ki. Nagy részük a fejlődés kezdeti stádiumában tart, esetleg részlegesen működik, de számtalanszor az új intézményeknek a jogi közélet sem szentel megfelelő figyelmet.

F) Az intézményi pluralizmus és aszinkronitás, valamint a dogmatikai innováció felerősítheti a jogbizonytalanságot, ami számos esetben kiszámíthatatlan és beláthatatlan következményekhez vezethet. Utat nyithat a joggal való visszaélésnek, növekedhet a párhuzamos eljárások megindításának (hazai és európai) jogi következményeket nélkülöző veszélye. A sokszínűség ára a bizonytalanság felerősödése lehet.

G) A közösségi jog új intézményes rendszert teremt a határon átnyúló ügyek kezelésére, ám annyi intézményt, ahány tagállam van. Mivel nem rendeletről van szó, ezért ajánlásait a tagállamok eltérő módon fogják inkorporálni egyébként is különböző jogrendszereikbe. Mivel a határon átnyúló ügyek – igazodva az EU gazdasági dinamikájához – forgalma radikálisan nő, a *forum shopping* elvének határtalan érvényesítése kaotikus fórumrendszerhez vezethet.

H) A változások, tendenciák, intézményes megoldások iránya a magánjogi megállapodások és egyezségek reneszánszát eredményezi. A magánjogi megállapodások az eljárásjogi intézményeken keresztül joghatás kiváltására, avagy kikényszerítésére alkalmas közjogi erőt kapnak. Felerősödhet a magánjogi egyezségkötések presztízse, nőhet társadalmi elfogadottságuk.

I) Mindezek az új megoldások azonban – *mutatis mutandis* – nem helyettesítik a peres intézményrendszer társadalmi hatását. A peres ítélet, a peres ítélethez kapcsolódó jogi hatások (jogerő, perfüggőség, végrehajthatóság) nem válthatók ki és nem helyettesíthetők a bemutatott vagy felvázolt perelkerülő megoldásokkal. Kiútként kívánczik a perelhárító és peres egyezségek státusának rendezése, egy „ítéletközeli” állapot kialakítása. Ennek határait azonban nehéz meghúzni, mivel a bírói igazságszolgáltatás alkotmányosan nem váltható ki és nem helyettesíthető be más szervezetek által nyújtott konfliktusfeloldási szolgáltatásokkal. Még akkor sem, ha ezeket a határozatokat felszereljük a bírói ítéletekhez kapcsolódó joghatások egyikével-másikával.

J) Elengedhetetlen tehát a bírói rendszer és konfliktusmegoldás továbbfejlesztése és reformja. E reformok még akkor is megkerülhetetlenek, ha a perelkerülő megoldások kidolgozásának egyik (ma már zárójelbe tett) kiindulópontja szerint a bíróság csak végső megoldásként, a komoly és nagy horderejű ügyek eldöntésénél jöhet számításba. Úgy gondoljuk, e reformfolyamatról európai minták és megoldások szólnak, ezek feldolgozása a kutatók mellett, a jogpolitikát alakítók feladata.